

Semiotiikkaa tiedotustutkijoille

Tiedotusopin jatko-opiskelijoita perehdytettiin semiotiikan antiin ja ongelmiin 12.-13. joulukuuta Helsingissä. "Tutkijaseminaarin sisällön erittelystä ja semiotiikasta" olivat järjestäneet Tampereen ja Helsingin tiedotusopin laitokset.

Voitaneen sanoa, että tiedotus-tutkimuksen tutkimusmetodeissa on meneillään murros. Kvantitatiivisesti painottunut sisällön erittely antaa tuloksia, joita ei koeta enää kovin tyydyttäväksi. Toisaalta taas kvalitatiiviset menetelmät tekevät vahvaa läpimurtoaan, mutta niiden täysimittainen käyttäminen nimenomaan joukkotiedotussanomien analyysissa on vielä ongelmallista.

Ensimmäisenä seminaaripäivänä keskityttiin ensinnäkin suomalaisten tiedotustutkijoiden viimeaikaisiin kokemuksiin sisällön erittelystä ja toiseksi tämän ongelma-alueen metodologisiin näkyymiin. "Viimeaikaiset kokemukset" pitivät sisällään yhden pro gradu -tutkielman, neljä liseniaattitutkielmaa ja yhden Akatemian rahoittaman projektin.

Tutkimuksista neljän työn päämetodi oli kvantitatiivinen sisällön erittely. Yhteistä näille töille oli, että analyysin todettiin jääneen lähinnä vain sisällön luokittelun asteelle. Sen sijaan sisällön kuvailu, saati sitten sisällön ideologisen

sanoman selvittäminen, osoittautui ongelmalliseksi tehtäväksi. Kvantitatiivisellä metodilla ei pääse tarpeeksi syvälle itse analysoitavaan sisältöön. Esimerkiksi Ullamaija Kivikuru kysyi siitä, miten analysoida valokuvia! Liseniaattityönsä ainoat hedelmälliset lehtikuvien analyysitulokset hän sai laadullisella tarkastelulla.

Esimerkkinä kvantitatiivista sisällön erittelyä pidemmälle ponnistavasta työstä voisi ottaa Taisto Hujasen esittelemän tutkimuksen Siirtolaisuutta koskeva lehdistökirjoittelu Suomessa 1880-1939 ja 1945-1984. Tutkimus on vielä kesken, paraikaa on käynnissä kaksiosaisen työn ensimmäinen vaihe eli lehdistökirjoittelun volyymin ja yleisrakenteen selvittäminen (= tutkimuksen määrällinen vaihe). Toinen vaihe käsittää kirjoittelun laadullisen analyysin.

Hujasen mukaan nimenomaan diskurssianalyysi näyttää tarjoavan relevantin analyysimenetelmän, kun tarkoituksena on tarkastella sitä, miten siirtolaisuutta koskeva lehdistökirjoittelu on muokannut suomalaista identiteettiä. Edellytyksenä on päästä kirjoitusten ilmisältöä syvemmälle menevään tarkasteluun. van Dijkiin nojautuen Hujanen esitti, että lehtikirjoitusten

"manifestoimien" sosiaalisten kontekstien ja sosiaalisen toiminnan muotojen on ainakin osittain oltava samoja kuin lehtien lukijoiden sosiaaliset kontekstit ja sosiaalisen toiminnan muodot.

Ensimmäisen aiheen jälkeisestä keskustelusta nousi esiin vanha Kracauerin kirjoitus: monet määrälliset analyysit ovat itse asiassa todisteita siitä, miten väärinymärretty objektiivisuuden pyrkimys on epäonnistunut yrittäessään kartoittaa atomisoidun sisällön sisäisiä jännitteitä.

Hujasen esille nostamasta diskurssianalyysista piti metodologiaan perehdyttävän esityksen Veikko Pietilä, jonka kirjoitus aiheesta on Tiedotustutkimus-lehden tässä numerossa. Myöskin Turun yliopiston yleisen historian assistentti Kari Immosen tuolloin pitämä alustus lähdekritiikin ja sisällönanalyysin suhteesta yleisempään tulkinnan ongelmaan historiantutkimuksessa ja sisällönanalyysissa on muokkautunut omaksi artikkelikseen tämän lehden sivuille.

Politiikan tutkijan näkökulmaa sisällön erittelyyn toi apulaisprofessori Kari Palonen Jyväskylän yliopistosta. Hänen metodinsa oli tekstieksegetiikka, diskurssianalyysin sekalaiseksi vastineeksi mainittu analyysimenetelmä. Tämä politiikka-sanan käyttöä arkikielessä tutkinut valtio-oppinut löysi mielenkiintoisia ulottuvuuksia mm. Ilkka Suomisen kokoomuksen naisten liiton kokouksessa esittämästä ajatuksesta "Kokoomuksen naiset tekevät politiikkaa, eivät politikoi".

Toinen päivä oli semiootikkojen ja ulkomaisen vieraan. Johdatuksen semiotiikkaan piti Helsingin yliopiston musiikkitieteen professori Eero Tarasti. Hän korosti erityisesti sitä, ettei ole olemassa vain yhtä

semiotiikkaa (merkkejä, merkityssysteemejä ja niiden tuottamista ja käyttöä tarkastelevaa tiedettä), vaan useita. Tätä valaisi hänen mainintansa taannoin Italiassa pidetyistä semiootikkojen kansainvälisestä konferenssista, jossa ei päästy edes yksimielisyyteen siitä, mitä merkki on.

Tarasti haki myös selitystä semiotiikan viime aikaiseen suosioon. Taustatekijöinä tähän ovat hänen mukaansa 1) informaatioteoria (esim. Econ "A Theory of Semiotics"), 2) 1950- ja -60-luvulla esille tullut kybernetiikka l. systeemiteoria, 3) tietokoneanalyysi, jossa vaaditaan merkkijärjestelmien formalisointia ennen tietokoneajoa, 4) semiotiikan tieteidenvälisyys ja 5) kansainvälisyys - semiotiikka on yhteinen metakieli eri maista tulleille tutkijoille. Semiotiikan päähaaroiksi hän löysi filosofisen (Peirce), empiirisen (lääketeide), lingvistisen (Saussure, Greimas) ja kulttuuriantropologisen (Lévi-Strauss).

Ylikirjastonhoitaja Henri Broms Helsingin kauppakorkeakoulusta kertoi suomalaisten semiootikkojen edustavan lähinnä kahden semiootikoksen koulukunnan ajatuksia: ranskalaisen (Eero Tarasti, Osmo Kuusi, Pertti Ahonen) ja neuvostoliittolaisen (Broms, Hannu Riikonen). Sen sijaan amerikkalainen Peirce ei näytä merkittäviä seuraajia Suomessa saaneen. Maamme ensimmäisenä semiootikkona voidaan pitää vuonna 1930 vain 22-vuotiaana kuollutta Henry Parlandia. Tämä Henri Bromsin "löytämä" varhainen semiootikko käsitteli esseissään mm. elokuvan semiotiikkaa esittäen ajatuksia, jotka myöhemmin tulivat hyvin samankaltaisina esiin Roland Barthesin ja André Bazinin esittämänä. (Nykyisin maassamme vaikut-

taa vuonna 1975 perustettu Suomen semiotiikan seura, jossa on jäseniä n. 130).

Valtio-opin vt. apulaisprofessori Pertti Ahonen Helsingin yliopistosta etsiskeli semiotiikalle omaa paikkaansa ihmistieteiden laajassa kentässä. Kun keskeisenä luokitteluperusteena on kysymys subjektista, niin strukturalismi ja semiotiikka (sekä psykoanalyttiset otteet) olettavat subjektin suistuneen tietonsa keskiöstä ja oman historiansa tekijän roolista. Tiedotusopilliseen näkemykseen hän suhteutti semiotiikan tutun lähettäjä - koodi - vastaanottaja - kuvion avulla. Strukturaali-semioottisen yhteiskuntatutkimuksen ollessa kyseessä koodit samaistuvat esimerkiksi sosiaalisiin rakenteisiin, vakiintuneiden toimintatapojen ja käytäntöjen joukkoon.

Turun yliopiston kirjallisuustieteen apulaisprofessori Hannu Riikonen käsitteli suomalaista semiootista kirjallisuuden tutkimusta. Suomessa tämänkaltaisen tutkimus on poikkeuksellisen voimakkaasti keskittynyt runotekstin analyysiin.

Helsingin yliopiston Suomen historian professori Matti Klinge kertoi omista tutkimuksistaan, joiden kohteena ovat olleet kansal-

liset merkit ja symbolit.

Seminaarin ulkomainen vieras oli Dr. David Docherty (British Film Institute, Broadcasting Research Unit). Hänen seminaari-paperinsa paranneltu versio on käännettynä tässä lehdessä. Keskeistä Dochertyn esityksessä oli, että hän korosti traditionaalisen joukkotiedotustutkimuksen ja semioottisen lähestymistavan yhteistyön lisäämisen merkitystä. Docherty puhui tietenkin brittiläisestä tiedeyhteisöstä, jossa semioottinen tutkimustraditio on ehtinyt vaikuttaa jo pitkään erityisesti elokuvatutkimuksen alueella.

Suomessa tämä lähestymistapa joukkotiedotussanomien analyysimetodina on vielä varsin uutta, joten kaikinainen yhteistyö semiootikkojen ja tiedotustutkijoiden kesken on sitäkin tärkeämpää. Semioottisten menetelmien suora lainaaminen sellaisenaan joukkotiedotussanomien analyysiin saattaa kuitenkin tuottaa tuloksia, jotka kiinnostanevat vain itse tutkijaa, kuten eräs kommentti seminaarissa kuului. Semioottisen metodin hyödyntäminen tiedotustutkimuksessa kaipaa rinnalleen sopivan journalismiteorian.